

Autori francezi în "Bibliotheca Universalis" a lui Conrad Gesner

Elena DAMIAN

Universitatea Creștină "Dimitrie Cantemir", București, Facultatea de Drept, Cluj-Napoca
"Dimitrie Cantemir" Christian University, Bucarest, Faculty of Law, Cluj-Napoca
Personal e-mail: elena@sese.ro

French Authors in Conrad Gesner's "Bibliotheca Universalis"

Swiss botanist, zoologist, doctor and philologist, Conrad Gesner (1516-1565) also was a famous bibliographer. He is considered to be the founder of modern bibliography because of his work, *Bibliotheca Universalis sive Catalogus omnium scriptorum locupletissimus in tribus linguis, latina, graeca et hebraica...*, published in Zürich in 1545, which includes more than 12.000 titles in Latin, Greek and Hebrew. A copy of this valuable work belonged to Timotei Cipariu. It is kept in place of honour in the funds of the Library of the Academy, in Cluj. Among the authors included in the *Bibliotheca Universalis* there are many French ones, such as Jean Calvin, Guillaume Budé, Robert Ier Estienne, Charles Estienne, Jacques Dubois, Jean Fernel, Oronce Finé, represented by their most important works that were known at the time.

Keywords: Conrad Gesner, bibliography, French authors, library, Transylvania

Botanist, zoolog, medic și filolog elvețian, Conrad Gesner s-a născut la 26 martie 1516, la Zürich, într-o familie modestă și numeroasă. Tatăl său, Urse Gesner, era un blănar sărac, iar mama, Agathe Frick, provenea și ea dintr-o familie fără resurse bănești. Încă de mic, Conrad s-a dovedit foarte inteligent și a manifestat o curiozitate deosebită, o dorință extraordinară de a cunoaște cât mai multe lucruri, din cât mai multe domenii. Impresionat de calitățile sale, unchiul lui matern, Johann Frick, l-a ajutat cu mult devotament. Cunoscător al limbilor clasice, dar și un bun botanist, acesta i-a transmis nepotului și primele cunoștințe despre plante, mai ales despre cele cu proprietăți terapeutice. Datorită insistențelor unchiului său, după primii ani de școală, tânărul Conrad a intrat sub aripa protectoare a unui profesor de elocvență latină, Jean-Jacques Ammieu (sau Amman, prieten bun cu Erasmus)¹. Cucerit la rândul lui de aptitudinile deosebite ale lui Gesner, acest profesor l-a luat pe lângă el și, timp de trei ani, i-a îndrumat studiile de limbi clasice și i-a trezit gustul pentru științele medicale. În anul 1530, Gesner a apelat la rectorul Universității din

Zürich, Ulrich Zwingli (1484 – 1531, umanist, cel care a fost șeful reformei religioase elvețiene), solicitându-i o bursă de studii. Probabil impresionat și de sinceritatea și claritatea scrisorii tânărului de 14 ani, Zwingli i-a acordat bursa. După moartea unchiului, a tatălui și a lui Zwingli (toți trei au murit în 1531), Gesner s-a văzut obligat să se descurce singur. La Ammieu, nu se mai putea întoarce, deoarece profesorul săracise și el între timp. Nici în casa mamei nu putea sta prea mult, deoarece aceasta abia se putea descurca „cu gloata de copii”². Drumurile vieții l-au condus spre Strasbourg, unde a fost primit cu foarte multă bunăvoință de pastorul erudit Wolfgang Fabricius Keopflein. Timp de aproape trei ani, și-a aprofundat cunoștințele de limba ebraică și l-a ajutat pe Keopflein în elaborarea lucrărilor sale filologice și teologice. Dorința de a-și continua studiile l-a determinat să revină la Zürich și, cu sprijinul municipalității de aici, a putut pleca în Franța, la Bourges (în 1534), unde a urmat cursuri de drept și de medicină. Aici, s-a împrietenit cu compatriotul său Johann Jacob Fries (Johannes Iacobus Frisius), un cunoscut orientalist. Atras de faima Parisului,

a ajuns și acolo. Cu multă pasiune, și-a aprofundat, în capitala Franței, cunoștințele de limba latină, greacă, ebraică și arabă, dar și pe cele de medicină și științele naturii.

În anul 1536, s-a reîntors la Strasbourg, apoi a ajuns din nou la Zürich, unde a primit un post de profesor la colegiul municipal. Dar Gesner nu era încă mulțumit de studiile sale și dorea să le continue. A obținut o bursă din partea autorităților de aici și a plecat la Basel ca să-și desăvârșească studiile de medicină. Deoarece nu reușea să se întrețină din banii pe care îi avea, Gesner a colaborat la editarea unui dicționar grec, ajutându-l pe Favorinus Camers.³

În anul următor, i s-a încredințat catedra de limba greacă la Academia din Lausanne. Aici, a predat trei ani, având și răgazul de a face excursii în munți, de a colecționa plante și de a citi multe lucrări de medicină și de botanică. În această perioadă, Gesner și-a perfecționat metoda de lucru. El și-a dat seama că trebuia să se bazeze nu numai pe scrierile vechi, ci, mai ales, pe observarea directă a naturii. Alcătuia fișe, observând, notând, descriind, desenând, apoi, le ordona alfabetic. Atunci a început să scrie prima lucrare de botanică (va apărea în 1542). În 1540, Gesner a plecat la Montpellier, pentru a-și continua studiile de anatomie și de botanică. Acolo, s-a împrietenit cu câțiva eminente naturaliști francezi, precum Pierre Belon (1517 – 1564?)⁴ sau Guillaume Rondelet (1507 – 1566)⁵.

Conrad Gesner și-a luat diploma de doctor în medicină la Basel, în anul 1541.⁶ Din nou la Zürich, s-a dedicat practicii medicale, dar a și predat filozofia și fizica la Colegiul Carolin. În anul 1544, a călătorit la Veneția și la Ausburg; aici, s-a împrietenit cu mulți erudiți și a avut ocazia să consulte numeroase opere rare și manuscrise prețioase. În această perioadă, a început să lucreze la elaborarea faimoasei sale *Bibliotheca Universalis*, „prima mare lucrare bibliografică pe care au produs-o modernii”.⁷ În anul 1555, a fost numit profesor de istorie naturală, post pe care l-a ocupat până la sfârșitul vieții. Împăratul Ferdinand I l-a invitat la curtea sa și l-a înnoobilat.⁸ A murit în 13 sau 14 decembrie 1565, atins de ciumă, la vârsta de 49 de ani, când era încă în plină putere creatoare. Biblioteca, dar și manuscrisele i le-a lăsat elevului său Caspar Wolf, însărcinându-l să publice ceea ce se putea.⁹

Operele lui Conrad Gesner¹⁰ sunt foarte numeroase și, prin urmare, le vom menționa doar pe câteva dintre ele, pe cele mai valoroase, în ordine cronologică:

- *Medicamentorum succiduum Galeno ad scriptorum Tabula*, ..., Basileae, 1540.
- *De compositione medicamentum*, Basel, 1541.
- *Enchiridion historiae plantarum, ordine alphabetico*, Basileae, 1541?, in-8°, 281 p. și Parisiis, 1541, in-8°, 261 p.
- *Apparatus et delectus simplicium medicamentorum ex Dioscoride*, ..., Lugduni,

1542, in-8°, 275 p.

- *Catalogus plantarum*, Tiguri, 1542 (acest catalog cuprindea numele plantelor în patru limbi: latină, greacă, germană și franceză).
- *Compendium de differentiis urinarum*, ..., Tiguri, [1541].
- *Bibliotheca Universalis, sive catalogus omnium scriptorum locupletissimus in tribus linguis latina, graeca et hebraica*, extantium et non extantium, veterum vel recentiorum, in haec usque diem, doctorum et indoctorum, publicatorum in bibliotecis latentium, Tiguri, apud Christophorum Froshoverum (Mense Septembri), 1545, in-folio, [18], 631 f. + 1 fig. xylogr., sign. typogr.¹¹
- *Enumeratio medicamentorum purgantium, vomitorum*, ..., Basileae, 1546.
- *Historia animalium*, IV vol., in-folio, Tiguri, 1551 – 1558, cu peste 4500 de pagini și peste 1000 de gravuri. Volumul al V-lea a apărut postum, în 1587; lucrarea a fost deseori reeditată și tradusă în principalele limbi europene. Ea este considerată, după spusele lui Cuvier, „cea mai remarcabilă dintre operele lui Gesner referitoare la istoria naturală, și care îi va asigura renumele cel mai durabil.”¹²
- *Thesaurus de remediis secretis*, Tiguri, 1552 și 1554, 580 p.; a avut peste 30 de ediții sau traduceri.¹³
- *De chirurgia scriptores optimi*, Tiguri, 1555.
- *Descriptio Montis Fracti sive Montis Pilati*, 1555.
- *De raris et admirandis herbis...*, Tiguri, [1555], 87 p..
- *Epitome bibliothecae... locupletata. Appendix bibliothecae* (ed. Josias Simler), Tiguri, apud Christophorum Froshoverum, 1555, in-folio, 105 f.¹⁴
- *Epitome bibliothecae C. Gesneri, conscripta primum à C. Lycosthene: nunc denuo locupletata per Iosiam Simlerum*, Tiguri, 1555, in-folio, 184 f.
- *De piscibus et aquatilibus omnium libelli III*, Tiguri, [1556], in-8°, 280 p.
- *Bibliotheca instituta et collecta primum a C. Gesnero*. Deinde in epitomen redacta per I. Simlerum, Tiguri, apud Christophorum Froshoverum, 1574, in-folio, 691 p.¹⁵
- *Idem*, tertio recognita, per I. Simlerum: iam amplificata per Ioh. Iac. Frisium, Tiguri, excudebat Christophorus Froshoverus, in-folio, 1583, 835 p.¹⁶

Pelângă acestea, Conrad Gesner a elaborat dicționare (de pildă, *Lexicon Graecolatium*, Basileae, 1545 și 1552) sau a colaborat la realizarea altora¹⁷ (de exemplu, *Onomasticon*, in Calepinus Ambrosius, *Dictionarium linguae Latinae*, Basileae, 1549 sau *Onomasticon*

propriorum nominum, in Calepinus Ambrosius, *Dictionarium linguae Latinae*, [Basileae, post 1549]), a scris lucrări de logică, de filozofie, de morală, de teologie și a editat, tradus, corectat sau prefațat operele unor autori clasici.¹⁸

Lucrarea asupra căreia ne vom opri mai mult atenția de această dată este *Bibliotheca Universalis, sive catalogus omnium scriptorum locupletissimus in tribus linguis latina, graeca et hebraica, ...*

Ideea lucrării i-a încolțit în minte în anul 1544, cu ocazia călătoriilor la Veneția și la Ausburg.¹⁹ A început să lucreze intens, iar, în anul 1545, la Zürich, și-a publicat lucrarea în formatul in-folio. Opera cuprinde peste 12000 de titluri, în limbile latină, greacă și ebraică, ale lucrărilor cunoscute până la acea dată. Această ediție are un index alfabetic al numelor celor aproximativ 2700 de autori, iar lucrarea propriu-zisă cuprinde autorii în ordinea alfabetică a prenumelor și operelor lor; uneori, este dat un sumar al conținutului sau o apreciere a meritului operei, a stilului ei și indicații bibliografice.²⁰

Încă de la apariție, lucrarea a avut un mare succes, având în vedere și utilitatea ei, fiind o răsplătă binemeritată a muncii neobosite a autorului său. Unii seniori, mândri de bibliotecile lor, i-au cerut sfaturi în alegerea cărților sau i-au oferit postul de bibliotecar. Gesner a refuzat, deoarece pasiunile lui cele mai mari erau istoria naturală, practica medicală și filologia.²¹

Conrad Gesner a dat și o altă variantă a lucrării sale, clasificând autorii și operele lor pe materii (21 de rubrici sau științe). Este vorba de ediția din 1548, cu titlul *Pandectarum sive partitorum universalium libri XXI*, Tiguri, in-folio, 375 f.; ea cuprindea doar 19 cărți din cele 21 anunțate. Cartea a 20-a, care trebuia să cuprindă lucrările de medicină, nu a apărut niciodată, deoarece autorul considera că nu era suficient de perfecționată, așa cum și-ar fi dorit el. Cartea cu numărul 21, consacrată teologiei, a apărut în anul 1549, într-un volum separat.²²

În timpul vieții autorului, au mai apărut și alte ediții, precum cea de la Basel, din 1551, a lui Conrad Lycosthene, apoi, *Epitome bibliothecae locupletata. Appendix bibliothecae*, editor Josias Simler, Tiguri, 1555, in-folio, 105 f., în care sunt descrise în jur de 3000 de opere suplimentare și, în același an, o altă variantă, Tiguri, in-folio, 184 f. *Bibliotheca Universalis* (1545), împreună cu *Appendix* (1555) descriu în total 15000 de lucrări ale celor aproximativ 3000 de autori. Majoritatea operelor le-a văzut sau le-a citit, le-a căutat prin bibliotecă, dar a consultat și puținele surse existente (liste de cărți). Deși cuprinde 15000 de lucrări, „[*Bibliotheca Universalis*] conține în realitate un sfert sau o cincime din producția tipografică europeană din 1555. Ceea ce îi conferă un caracter de universalitate este faptul că ea îmbrățișează toate cunoștințele fără preferințe sau exclusivitate ori de unde vin ele. Dacă ea are valoare prin bogăția sa, remarcabilă pentru epocă, având în vedere și răspândirea cărților și dificultățile [de a le găsi], ea înseamnă și mai

mult prin spiritul său.”²³

Conrad Gesner a fost principalul promotor al reformelor în sistemul bibliografic al Evului mediu, „autorul primului repertoriu bio-bibliografic”²⁴ După elaborarea acestui prim repertoriu bio-bibliografic, în 1545, el a publicat și ediția din 1548 (Tiguri, in-folio, 375 f.), în care și-a expus un sistem de clasificare bibliografică rațional. Gesner a împărțit artele și științele în două clase generale: *științele pregătitoare* și *științele pozitive*. Cele două categorii cuprindeau și ele diviziuni și subdiviziuni. *Științele pregătitoare* erau împărțite în *științe necesare* (gramatica, dialectica, retorica, poetica și științele matematice: aritmetica, geometria, muzica, astronomia și astrologia) și în *științe complementare* (istoria, geografia, divinația și magia și artele mecanice). *Științele pozitive* cuprindeau fizica, metafizica și teologia păgână, morală, economia, politica, jurisprudența, medicina și teologia creștină. Gesner a căutat să concilieze inovațiile Renașterii cu tradițiile scolastice; el a introdus în științele pregătitoare – *trivium* (gramatica, retorica și dialectica) și *quadrivium* (aritmetica, geometria, muzica și astronomia) din învățământul Evului mediu.²⁵

După modelul lui Conrad Gesner, Christophe de Savigny²⁶ a publicat în anul 1587, la Paris (in-folio, 38 f.), un nou sistem bibliografic, cu titlul *Tableaux accomplis de tous les arts libéraux*, reeditat la Paris, în 1619 (in-folio, 37 f.). Ediția sa din 1587 conține 16 secțiuni: gramatică, retorică, dialectică, aritmetică, geometrie, optică, muzică, cosmografie, astrologie, geografie, fizică, medicină, etică, jurisprudență, istorie, teologie. Diviziunile sale sunt o prescurtare a celor ale lui Gesner și sunt așezate aproape în aceeași ordine, cu deplasări doar pentru medicină și istorie și cu adăugarea unei noi secțiuni: optica. Ediția din 1619 cuprinde încă două secțiuni: poezia și chronologia (aceasta nu exista la Gesner). Sistemul lui Savigny este „primul exemplu de modificări pe care autorii de sisteme bibliografice le-au adus metodelor lor [ale predecesorilor]”²⁷ În Franța, inventatorii de sisteme bibliografice au fost destul de numeroși în secolele al XVII-lea și al XIX-lea. Conrad Gesner a reprezentat un model și pentru bibliografii din alte țări, precum Germania sau Spania.²⁸

După moartea lui Conrad Gesner, istoriograful său Josias Simler, a tipărit o ediție prescurtată, la Zürich: *Bibliotheca instituta et collecta primum a C. Gesnero*. Deinde in epitomen redacta per I. Simlerum, Tiguri, 1574, in-folio, 691 p. În 1583, Josias Simler și Johann Jacob Fries au scos o nouă ediție: *Bibliotheca instituta et collecta primum a C. Gesnero*, tertio recognita, per I. Simlerum: iam amplificata per Ioh. Iac. Frisium, Tiguri, in-folio, 1583, 835 p.²⁹, iar o alta a apărut în 1585. Ediții revăzute și adăugite sau suplimentate ale operei lui Gesner au apărut până în secolul al XVIII-lea. Cele mai cunoscute sunt cele din 1676 sau 1730 – 1731.³⁰

Opera lui Conrad Gesner *Bibliotheca Universalis* a fost considerată „o adevărată enciclopedie a secolului al

XVI-lea,³¹ un model care a oferit cercetătorilor „o mină de informații”.³² Datorită acestei lucrări, Gesner este considerat fondatorul bibliografiei moderne. Exemplul său a fost urmat, în Franța, mai întâi de La Croix du Maine³³, apoi de Antoine du Verdier³⁴, în Italia (de pildă, de Francesco Doni, 1513 – 1574) și în Anglia (de exemplu, de John Bale, 1495 – 1565).³⁵

Lucrările de bibliografie pură sau bibliografiile științifice fac progrese mari în secolul al XVII-lea. De asemenea, bibliografiile speciale apar tot în această perioadă. Abia în secolul al XVIII-lea, bibliografia se va constitui, într-adevăr, ca o știință specială.³⁶

Autorii francezi cuprinși în catalogul lui C. Gesner, *Bibliotheca Universalis*, din 1545, pe care i-am identificat, sunt teologi, umaniști, medici ocultiști, istorici și memorialiști sau oameni de știință.

- Teologi:

Jacques Lefèvre d'Étaples, ~1450 – 1536; Charles de Bouvelles, ~1480 – 1533; François Lambert, 1487 – 1530; Jean Calvin, 1509 – 1564; Sébastien Castellion, 1515 – 1563.

- Umaniști:

Guillaume Budé, ~1467 – 1540; Christophe de Longueil, 1488/1490 – 1552; François Vatable, ? – 1547; Pierre Gilles, 1489 – 1555; Robert Ier Estienne, 1503 – 1559; Charles Estienne, 1504 – 1564; Etienne Dolet, 1509 – 1546; Guillaume Postel, 1510 – 1581.

- Medici ocultiști:

Henri Corneille Agrippa de Nettesheim, 1486 – 1535.

- Istoric și memorialiști:

Philippe de Commines, 1447 – 1511.

- Oameni de știință:

Symphorien Champier, medic, 1471 – 1537/1539; Jean Ruel, medic, 1474 – 1537; Jacques Dubois, medic, 1478 – 1555; Oronce Finé, matematician, 1494 – 1555; Jean Fernel, medic, 1497 – 1558.³⁷

Am identificat 31 de autori francezi, dintre care cei 20 de mai sus sunt mai renumiți. În cele ce urmează, vom enumera câteva din lucrările mai importante³⁸ ale unor autori, cuprinse în *Bibliotheca Universalis* (1545).

Jean Calvin/ Ioannes Calvinus..., natione Gallus:

- *Institutio Christianae religionis* liber excusus primum Basileae in 8.,..., Argentinae apud Rihelium, 1539. In fol. cum indice...;

- *Commentarius in epistolam Pauli ad Romanos*, impressus Argentorati apud Rihelium, 1540. in 8. chartis 29.;

- *Responsio ad epistolam Iacobi Sadoleti Cardinalis...*, Impressa Argentorati in 8. 1539 & 1541 & Geneuae apud Michaellem Syluium.;

- *De statum animarum post mortem liber...* Excusus ibidem, 1542. in 8.;

- *Catechismus*, excusus Genevae, anno 1541.

Guillaume Budé/ Guilhelmus Budaeus Parisiensi:

- *Annotationes in 24. Pandectarum libros*, ..., impressae Parisiis, apud Cl. Chevallon, 1536. in folio, cum indice; ... Iod. Bad. Ascensius ibidem, annis 1524 & 1527, ... Gryphius, ..., Lugduni, ..., impressis, anno 1541.;

- *De asse & partibus eius libri 5*. excusi Parisiis apud Ascensium 1524. in fol & Venetiis apud Aldum;

- *De philologia libri duo...*, Volumen impressum Basileae apud Vualderum, 1533. in 8. chartis 16.;

- *Epsitolae Latinae & Graecae quaedam*, excusae Parisiis apud Ascensium, 1521 & apud Cantandrum Basileae, 1521. in 4. chartis 24.;

- *Graecae linguae commentarij*, cum indicibus uocum Latino & Graeco, excusi Parisiis, & Coloniae apud Soterem, 1530. in fol. & Basileae apud Bebelium eodem anno in fol. chartis 193.

Robert Ier Estienne/ Robertus Stephanus natione Gallus, typographus Parisiensis:

- *Dictionarium seu Latinae linguae Thesaurus*, ... Opus excusum Parisiis apud authorem suum, in magno fol. diuisum in Tomos duos, anno 1536 ... Insertae sunt passim etiam Gallicae uocabulorum interpretationes;

- *Lexicon Latinogallicum, quod est Epitome praedicti Thesauri*; sed copiosus & diligentius singula interpretatur Gallice..., fol.

Charles Estienne/ Carolus Stephanus:

- *Libellum de Re vestiaria...*, adiecta & Gallicae linguae interpretatione Rob Stephanus excudit Parisiis, in 8. chartis 5. anno 1535. cum indice;

- *Seminarium sive Plantarium earum arborum...*, Robertus Stephanus Parisiis impressis in 8. cum indice Latino & Gallico, 1536. chartis 8;

- *Vinetum*, ..., Rob. Stephanus Parisiis, in 8. 1537. chartis II, cum indice Latino, & altero Gallico.

Jacques Dubois/ Iacobus Sylvius Ambianus, natione Gallus, ...:

- *Ordo & ordinis ratio in legendis Hippocratis & Galeni libris*. Opusculum impressum Parisiis apud Vuechelum, 1539. in fol. chartis 5. & Basileae nuper in 8.;

- *Methodus medicamenta componendi...*, Opus impressum Parisiis apud Vuechelum, 1541. in fol. chartis 51;

- *De medicamentorum simplicium...*, impressi Parisiis apud Iac Gasellum, 1542. in fol. chartis triginta duabus.;

- *In linguam Gallicam Isagoge; Item Grammatica Latinogallica*. Opus excusum Parisiis apud Rob. Stephanum, 1531. in 4. chartis 22.

Jean Fernel/ Ioannes Fernelij Ambianatis, natione Galli:

- *De naturali parte medicina libri 7*, ibidem impressi in fol. anno 1542;

- *Monalosphærium*, ibidem excusum, anno 1526, ..., in fol. chartis 6. cum indice alphabetico, & altero, qui singulas propositiones ordine recensit;

- *De proportionibus libri duo*, ibidem impressi, anno 1528. in folio, chartis 14. cum indice.

Oronce Finé/ Orontius Finaeus:

- *Liberalium disciplinarum ...*, *Protomathesis*, nunc primum aeditum, Parisiis, 1532. in magno fol. chartis 109... *De arithmetica practica, lib.4. De geometria lib.2. De cosmographia siue mundi sphaera lib. 5...*;

- *Orbis totius recens & integra descriptio ad cordis humani effigiem*, ..., impressa Parisiis, 1536, ...;

- *Galliae totius nova descriptio*, Gallicae aedita Parisiis apud Simonem Colinaeum, 1525. in tabula,

Ca un demn reprezentant al Renașterii, Conrad Gesner a avut preocupări multiple și rezultate remarcabile în toate domeniile pe care le-a abordat. A fost un spirit original, profund, un om scrupulos, minuțios. Grigore Davidescu afirma: „[a avut] meticulozitatea firii [unui] german, [...] pasiunea de savant înăscut, [...] luciditatea elvețianului și [...] libertatea de cuget a unei personalități renascentiste.”³⁹ După spusele istoriografului său Josias Simler, Conrad Gesner se bucura de admirația contemporanilor săi care îl considerau „un miracol de erudiție”⁴⁰. A considerat munca ca pe „o datorie față de umanitate”⁴¹ și s-a dedicat cu devotament îngrijirii bolnavilor. Jacques-Auguste de Thou (1533 – 1617), istoricul francez, i-a apreciat și el pasiunea pentru muncă, modestia și firea deschisă, iar Théodore de Bèze (1519 – 1605), scriitorul și teologul protestant, l-a elogiat în versuri frumoase.⁴² În onoarea sa, două plante îi poartă numele: o specie de lea (*Tulipa Gesneriana*) și un gen de arbust american (*Gesneria*).⁴³ Operele sale au circulat și pe teritoriul Transilvaniei, iar unele exemplare, de o mare valoare, se păstrează și azi în marile biblioteci transilvănene. Prezența lor dovedește faptul că intelectualii noștri vroiau să se instruiască și, în acest scop, aveau nevoie de instrumente de lucru pentru a-și desăvârși pregătirea, deoarece își doreau să țină pasul cu evoluția spirituală a Occidentului. Unele exemplare au aparținut unor erudiți precum Timotei Cipariu sau Teleki Sámuel. Acestea sunt bine conservate și au legături artistice din piele sau pergament, cu ornamente.

Note:

1. Vezi *Dictionnaire des Lettres Françaises. Le seizième siècle*, publié sous la direction de Monseigneur Georges Grente. [Colaboratori :] Albert Pauphilet, Louis Pichard, Robert Barroux, Paris, Artème Fayard, Editeur, 1951, p. 304.

2. Grigore Davidescu, *Conrad Gesner*, în *Figuri ilustre din perioada Renașterii*, București, Editura Albatros, 1972, p. 422.

3. Vezi *Biographie universelle ancienne et moderne...*, ouvrage entièrement neuf, rédigé par une société de gens de lettres et de savants, vol. XVII, À Paris, chez L. G. Michaud, imprimeur-libraire, 1816, p. 243.

4. Vezi *Dictionnaire des Lettres Françaises. Le seizième siècle*, *op. cit.*, p. 96.

5. Vezi *Idem*, p. 612.

6. Vezi *Biographie universelle ancienne et moderne...*, *op. cit.*, p. 243.

7. *Ibidem*.

8. Vezi *La Grande Encyclopédie. Inventaire raisonné des sciences, des lettres et des arts*, par une société de savants et de gens de lettres, sous la direction de M. Berthelot, vol. I – XXXI, Paris, H. Lamirault et c-ie, Editeurs, 1885 – 1902, vol. XVIII, p. 880 – 881; *Biographie universelle ancienne et moderne...*, *op. cit.*, p. 242 – 243; Pierre Larousse, *Grand Dictionnaire Universel du XIXe siècle français, historique, géographique, ...*, vol. I – XV + III vol. Suppléments, Paris, Administration du Grand Dictionnaire Universel, 1865 – 1890, vol. VIII, Paris, 1876, p. 1232 și Grigore Davidescu, *op. cit.*, p. 420 – 425.

9. Vezi *Biographie universelle ancienne et moderne...*, *op. cit.*, p. 246.

10. Până în această etapă a cercetării noastre, am identificat câteva valoroase exemplare în fondurile a două prestigioase biblioteci, una din Cluj-Napoca (Biblioteca Academiei Române, Filiala Cluj-Napoca/ BACJN) și alta din Târgu Mureș (Biblioteca Județeană Mureș, Biblioteca „Teleki – Bolyai”/ BTBTGM).

11. Un exemplar din această prețioasă lucrare se păstrează în colecțiile BACJN, în fondul Blaj, cota B 3916 și i-a avut drept posesori pe Oberthür și apoi pe Timotei Cipariu; volumul este bine conservat, legat în piele albă, cu ornamente. Un alt exemplar este cel din BTBTGM, posesori: Diettrich von Trautmantorf zu Totzenpach auff Wittenberg und Zeiber etc., 1571 și Bibliotheca Campilif. 1718. Vezi *Catalogus Librorum Sedecimo Saeculo Impressorum Bibliothecae Teleki-Bolyai Novum Forum Siculorum / Catalogul cărților tipărite în secolul al 16-lea din Biblioteca Teleki-Bolyai, Târgu Mureș*, red. Sebestyén Spielmann Mihály, Ambrus Hedvig, Balász Lajos, Ovidia Mesaroș, I – II, Târgu Mureș, Biblioteca Județeană Mureș, 2001, vol. I, p. 304, poziția G 32.

12. Pierre Larousse, *op. cit.*, p. 1232.

13. La BTBTGM se păstrează un exemplar din ediția din 1554 cu Ex libris: Teleki. Vezi *Catalogus Librorum Sedecimo Saeculo Impressorum Bibliothecae Teleki-Bolyai...*, *op. cit.*, p. 305, poziția G 36.

14. Un exemplar se păstrează la BTBTGM, cu Ex libris: Teleki. Vezi *Idem*, p. 304, poziția G 33.

15. Această lucrare se păstrează în colecțiile BACJN, în fondul Reformat, cota R 81568.

16. Un exemplar din această ediție se păstrează la BACJN în fondul Reformat, cota R 120068 și un altul la BTBTGM, cu Ex libris: Teleki și posesor: S. Germanj a Pratis Congr[e] g[ationis] S. Mauri Galliae. Vezi *Catalogus Librorum Sedecimo Saeculo Impressorum Bibliothecae Teleki-Bolyai...*,

op. cit., p. 304, poziția G 34.

17. Numeroase exemplare se păstrează în colecțiile BACJN și BTBTGM.

18. Vezi *Biographie universelle ancienne et moderne...*, *op. cit.*, p. 243 – 244 ; Pierre Larousse, *op. cit.*, p. 1232 ; Grigore Davidescu, *op. cit.*, p. 425 – 427 și H. M Adams, *Catalogue of Books printed in the Continent of Europe, 1501 – 1600, in Cambridge Libraries*, vol. I – II, Cambridge, 1967, vol. I, p. 481 – 483.

19. Vezi Grigore Davidescu, *op. cit.*, p. 425 și *Biographie universelle ancienne et moderne...*, *op. cit.*, p. 243.

20. Vezi *Biographie universelle ancienne et moderne...*, *op. cit.*, p. 243 și *La Grande Encyclopédie. Inventaire raisonné...*, *op. cit.*, vol. VI, p. 600.

21. Vezi Grigore Davidescu, *op. cit.*, p. 426.

22. Vezi *Biographie universelle ancienne et moderne...*, *op. cit.*, p. 243; H. M Adams, *op. cit.*, p. 483, poziția 553 și Henri-Jean Martin, *Classements et conjonctures, in Histoire de l'édition française. Le livre conquérant. Du Moyen Age au milieu du XVIIe siècle*, sous la direction de Roger Chartier et Henri-Jean Martin, Paris, Fayard/Promodis, 1989, p. 539.

23. Louise-Noëlle Malclès, *La Bibliographie*, Paris, Presses Universitaires de France, 1967, p. 28.

24. *La Grande Encyclopédie. Inventaire raisonné...*, *op. cit.*, vol. VI, p. 609. Pentru mai multe informații despre sistemele bibliografice ale Evului mediu, vezi și p. 608. Vezi și lucrarea lui Albert Flocon, *Universul cărților. Studiu istoric de la origini până la sfârșitul secolului al XVIII-lea*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1976, p. 323.

25. Vezi *La Grande Encyclopédie. Inventaire raisonné...*, *op. cit.*, vol. VI, p. 609.

26. Christophe de Savigny, ~ 1540 – 1608, savant enciclopedist. Vezi *Dictionnaire des Lettres Françaises. Le seizième siècle*, *op. cit.*, p. 635 și Henri-Jean Martin, *op. cit.*, p. 538.

27. *La Grande Encyclopédie. Inventaire raisonné...*, *op. cit.*, vol. VI, p. 609.

28. Vezi *Idem*, p. 609 – 610.

29. Pentru o comparație bine documentată între ediția din 1583 a lucrării lui Gesner și *Bibliografia (Unius seculi eiusque virorum literatorum monumentis... ab Anno Dom. 1500 – ad 1602... elenchus...)* din 1602, tipărită la Frankfurt a lui Johann Cless sau Clessius (1560? – 1599), vezi Ileana Cuibus, *O bibliografie din 1602 în fondurile Bibliotecii Filialei Academiei R. S. România din Cluj=Napoca*, în *Biblioteca și cercetarea*, IV, Cluj-Napoca, 1980, p. 45 – 56.

30. Vezi Louise-Noëlle Malclès, *op. cit.*, p. 27.

31. Pierre Larousse, *op. cit.*, p. 1232.

32. *Ibidem*.

33. La Croix du Maine, respectiv François Grudé, sieur de (1552 – 1592), bibliograf, un adevărat savant, este autorul lucrării *Bibliothèque française*, Paris, 1584, in-folio, 552 p. Aceasta a fost reeditată, împreună cu cea a lui Antoine du Verdier, la Paris, în 1772 – 1773 și, apoi, în 1777, tot la Paris, 6 volume, in-4°. Vezi Louise-Noëlle Malclès, *op. cit.*, p. 32 ; *Dictionnaire des Lettres Françaises. Le seizième siècle*, *op. cit.*,

p. 412 ; Sidonia Puiu Fărcaș, *Literatura de referință biografică (I)*, în *Biblioteca și cercetarea*, X, Cluj-Napoca, 1986, p. 194 și Alexandre Cioranescu, *Bibliographie de la littérature française du seizième siècle*, Paris, Librairie C. Klincksieck, 1959, p. 390, poziția 12196.

34. Antoine du Verdier (1544 – 1600), bibliograf de o mare valoare, este autorul lucrării *La bibliothèque d'A. du V. contenant le catalogue de tous ceux qui ont écrit ou traduit en françois et autres dialectes de ce royaume, ensemble leurs oeuvres, imprimées et nonimprimées*, avec un discours sur les bonnes lettres servant de préface et à la fin un supplément de l'épitomé de Gesner, Lugduni, 1585, in-folio, 1233 p. + un supliment de 68 de pagini, reeditată sub numele de *Bibliothèque française*, de Rigoley de Juvigny, 1772 – 1773, 6 volume, in-4°. Du Verdier este autorul volumelor III – VI, iar La Croix du Maine, al volumelor I și II. Vezi *Dictionnaire des Lettres Françaises. Le seizième siècle*, *op. cit.*, p. 283 – 284 ; Louise-Noëlle Malclès, *op. cit.*, p. 32; Alexandre Cioranescu, *op. cit.*, p. 296 – 297 ; H. M. Adams, *op. cit.*, p. 377, poziția 1215 și Henri-Jean Martin, *op. cit.*, p. 538.

35. Vezi *La Grande Encyclopédie. Inventaire raisonné...*, *op. cit.*, vol. VI, p. 600 și Louise-Noëlle Malclès, *op. cit.*, p. 29 - 32.

36. Vezi *La Grande Encyclopédie. Inventaire raisonné...*, *op. cit.*, vol. VI, p. 600 – 602.

37. Pentru cei 20 de autori enumerați, vezi și *Dictionnaire des Lettres Françaises. Le seizième siècle*, *op. cit.*

38. Am redat titlurile lucrărilor și datele lor de identificare așa cum au fost ele redactate de Conrad Gesner.

39. Grigore Davidescu, *op. cit.*, p. 420.

40. Pierre Larousse, *op. cit.*, p. 1232.

41. Grigore Davidescu, *op. cit.*, p. 433.

42. Vezi *Biographie universelle ancienne et moderne...*, *op. cit.*, p. 247.

43. Vezi Pierre Larousse, *op. cit.*, p. 1232.

Bibliography:

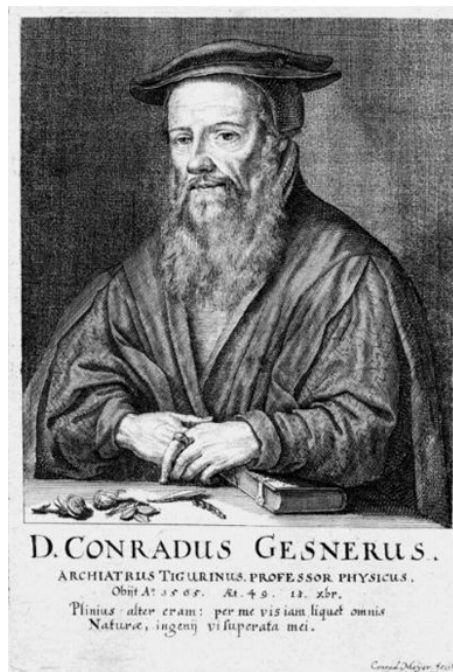
Adams, H. M., *Catalogue of Books printed on the Continent of Europe, 1501-1600, in Cambridge Libraries*, vol. I, Cambridge, 1967.

Biographie universelle, ancienne et moderne, ..., ouvrage entièrement neuf, rédigé par une société de gens de lettres et de savants (Universal biography, old and modern...), vol. XVII, A Paris, chez Michaud Frères, libraires, de l'Imprimerie de L. G. Michaud, 1816.

Catalogus Librorum Sedecimo Saeculo Impressorum Bibliothecae Teleki-Bolyai Novum. Novum Forum Siculorum. Catalogul cărților tipărite în secolul al 16-lea din Biblioteca Teleki-Bolyai (The Catalogue of printed books in the sixteenth century in the Teleki-Bolyai library), Tg. Mureș, vol. I, Târgu Mureș, 2001.

Cioranescu, Alexandre, *Bibliographie de la littérature française du seizième siècle (Bibliography of the French literature of the sixteenth century)*, Paris, Librairie C. Klincksieck, 1959.

- Damian, Elena, *Catalogul cărților autorilor francezi din secolul al XVI-lea în colecțiile Bibliotecii Academice Clujene (catalog în lucru) (The catalogue of the French authors from the sixteenth century in the collections of the Cluj Academic Library. Catalogue in progress)*.
- Darabont, Elena, *Catalog de carte veche în Biblioteca Județeană Bistrița-Năsăud, sec. XV-XVII (Catalogue of old books in the Bistrița-Năsăud Library), XV-XVII century*, vol. I, Cluj-Napoca, 2005.
- Davidescu, Grigore, *Conrad Gesner, în Figuri ilustre din perioada Renașterii (Famous personalities from the Renaissance)*, București, Editura Albatros, 1972.
- Dictionnaire des Lettres Françaises. Le seizième siècle (Dictionary of French letters. The sixteenth century)*, publié sous la direction de Monseigneur Georges Grente. [colaboratori]: Albert Pauphilet, Louis Pichard, Robert Barroux, Paris, Arthème Fayard, Editeur, 1951.
- Flocon, Albert, *Universul cărților. Studiu istoric de la origini până la sfârșitul secolului al XVIII-lea (The universe of books...)*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1976.
- Fondul Migazzi. Surse documentare. I Catalogul cărților cardinalului Christophor Migazzi. II Indexul tipăriturilor migazziene (The Migazzi collection. Documentary sources. I The book catalogue of cardinal Christophor Migazzi. II The index of the Migazzi prints)*, vol. I-II, ediție prefațată și îngrijită de Ileana Dârja, Alba Iulia, Biblioteca Națională a României. Filiala „Batthyaneum” Alba Iulia, 1998.
- Hotea, Meda-Diana; Kovács Mária; Soporan, Emilia-Mariana, *Catalogul cărții rare din colecțiile Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga” (sec. XVI-XVIII) (Catalogue of rare books in the collections of the Central*
- University Library „Lucian Blaga”. XVI-XVIII century)*, Cluj-Napoca, 2007.
- La Grande Encyclopédie. Inventaire raisonné des sciences, des lettres et des arts, par une société de savants et de gens de lettres (The Great Encyclopedia...)*, sous la direction de M. Berthelot, vol. I – XXXI, Paris, H. Lamirault et C-ie, Editeurs, 1885 – 1902, vol. VI și XVIII.
- Larousse, Pierre, *Grand Dictionnaire universel du XIX-e siècle français, historique, géographique (The universal Great Dictionary of the XIXth French century...)*, ..., vol. I – XV + III vol. Suppléments, Paris, Administration du Grand Dictionnaire Universel, 1865 – 1890, vol. VIII, Paris, 1876.
- Malclès, Louise-Noëlle, *La Bibliographie (The Bibliography)*, Paris, Presses Universitaires de France, 1967.
- Martin, Henri-Jean, *Classements et conjonctures (Classifications and circumstances, p. 529-563)*, in: *Histoire de l'édition française. Le livre conquérant. Du Moyen Age au milieu du XVIIe siècle (The history of the French edition...)*, sous la direction de Roger Chartier et Henri-Jean Martin, Paris, Fayard/Promodis, 1989.
- Puiu, Sidonia; Daisa, Dora, *Biblioteca lui Timotei Cipariu. Catalog (The library of Timotei Cipariu. Catalogue)*, I-V, Cluj-Napoca, Biblioteca Filialei Cluj-Napoca a Academiei Române, 1990, vol. II.
- Selejan, Anna, *Carte rară și prețioasă. Biblioteca “Astra”. Catalog (Rare and precious book. “Astra” Library)*, Vol. I (Sec. XVI-XVII). Sibiu, 1991.
- Vasil-Marinescu, Paul; Cordea, Marta, *Cartea străină în Biblioteca Județeană Satu Mare. Sec. XV-XVI. Catalog (Foreign book in the Satu Mare Library)*, Satu Mare, 1998.

Conrad Gesner

Sursă foto: https://thonyc.files.wordpress.com/2011/03/conrad_gesner_1662.jpg